

Format de citation

Pešek, Jiří: Rezension über: Ota Halama / Pavel Soukup (eds.), Kalich jako symbol v prvním století utrakvismu, Praha: Centrum medievistických studií, nakladatelství Filosofia, 2016, in: Český časopis historický, 2018, 1, S. 292-293, DOI: 10.15463/rec.1256102509

český časopis historický

copyright

Cet article peut être téléchargé et/ou imprimé à des fins privées. Toute autre reproduction ou représentation, intégrale ou substantielle de son contenu, doit faire l'objet d'une autorisation (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

Ota HALAMA – Pavel SOUKUP (edd.)
*Kalich jako symbol v prvním století
utrakvismu*

Praha, Centrum mediévistických
studii – Filosofia 2016, 243 s.,
ISBN 978-80-7007-474-9.

Sborník vychází z kolokvia k šestistému výročí zahájení přijímání krve Páně pro laiky v roce 1414. Editoři v úvodní studii o interdisciplinárním výzkumu utrakvismu a husitské symboliky připomínají, že se kalich stal nejen zásadním sporným bodem mezi husity a většinou západního křesťanstva, ale v symbolickém výměru dodnes zůstává i hlavním znakem husitství. „Kalich jako znak překročil hranice liturgického prostoru a stal se politickým požadavkem a do-
stal se až na vojenské praporce.“ Publikace se proto věnuje úloze kalicha v náboženském a veřejném životě v dalším průběhu 15. století, kdy kalich jednoznačně dominoval polemické výměně mezi husitskými a protihusitskými teology, ač zároveň nedal svým čtenářům jméno: označení „kališník“ či „utrakvista“ se objevují až od přelomu 15. a 16. století. V utrakvistickém prostředí se kalich stal vedle úcty ke svatému Janu Husovi druhým sloupem identity.¹

Tematický horizont deseti příspěvků mezioborového svazku je široký. Sahá od užívání pojmu „kalich“ ve staročeských překladech Bible (Milada Homolková – Kateřina Voleková – Markéta Pytlíková) přes interpretaci symbolu kalicha v prostoru utrakvistických měst (Kateřina Horníčková), až k vnímání kalicha Jednotou bratrskou (Martin Nodl). Čtenář, který není členem velmi úzké obce

specialistů na tuto problematiku, s respektem obdivuje kompetenci autorů a jejich nejen rozsáhlé znalosti dobové teologické a polemické literatury, ale i bravuru analytické práce s velmi speciálními tématy. Postupně se ale při čtení ozve u „nezasvěcené“ také hlas pochybnosti: Je tohle vše opravdu nutné pro pochopení role kalicha? Je ona předvedená brilantní analytická ekvilibristika skutečně produktivním způsobem dějepisné práce, nebo snad jde spíše o nutné „prstové cvičení“ virtuosů, kteří musí splnit publikační povinnost vůči GAČR? Co opravdu podstatného s konsekvencemi pro širší obraz a interpretaci husitského století se tu dozvěděl historik s širším záběrem dějepisného zájmu? Netkví snad problém v setrvání autorů na rovině znalecko-analytických rozborů dílčích, poměrně úzce omezených problémů bez vznesení nároku na dále sahající interpretace?

Když pak čtenář dojde na s. 175 (František Šmahel, „Utrakvistická univerzita – strážkyně kulturních kódů“, s. 167–176), zjistí, že do podstatných pochyb zabředl i doyen badatelů o tematizované epoše, který sám sobě (v poznámce 29) položil otázku: „Jak se mohlo stát, že z idejí české reformace zbyl jen kalich? Bylo to jen proto, že vlašná víra většinou stačila k naplnění duchovního života, k onomu anglikánství, které českému pozdnímu utrakvismu přisuzuje Zdeněk David? Byl to jen svátostný účinek celé eucharistie, který utrakvismus zakořenil? Nešlo snad přitom i o představu, že kolující krev Spasitele dodává tělu skutečný život? Pokud ne, proč se v soudobé výtvarné symbolice vyskytuje tak často pouhý kalich bez hostie? Otázky, o nichž se neodvážím říci, zda jsou důležité či nikoliv.“ Ať se na mne nezlobí editoři, kteří sami napsali důkladné a o ohromné pramenné i analytické kompe-

1 K husovské úctě srovnej: Ota HALAMA, *Svatý Jan Hus. Stručný přehled projevů domácí úcty k českému mučedníku v letech 1415–1620*, Praha 2015.

tenci svědčící studie (Pavel Soukup, „Kalich jako terč. Znamení hereze v první fázi pohusitské polemiky“, s. 103–134, Ota Halama, „Řehoř Hrubý z Jelení jako obránce kalicha“, s. 177–200), ale neměla tato Šmahelova „poznámka č. 29“ stát v čele svazku jako „Leitfrage“ čili klíčová sporná teze celé dispute?

Ono totiž od této výchozí otázky lze číst celou publikaci znovu a s jinak postavenými akcenty. Připomeňme, že Kateřina Horníčková zdůrazňuje roli chrámového prostoru středověkého městského kostela jako „semi-veřejný urbánní prostor“ a upozorňuje, že „s politickou konsolidací oficiálního dvojvěří po roce 1485 je kalich vnímán stále více jako politický symbol“ (s. 68). Také Jindřich Marek (Václav Koranda mladší a kompaktáta, s. 153–166) připomíná, že již za Jiřího z Poděbrad byla kompaktáta „chápana stále více v rovině privilegií a práv“ (s. 159), tedy v rovině politické. Marek ostatně objasňuje, že ke kompaktátům byla po roce 1436 připojena celá řada politicko-právních prováděcích předpisů, která měla uspořádat poměry zejména ve městech pražských, přičemž některé jejich body byly s kompaktáty de facto v rozporu (s. 162n.) Šlo hlavně o zajištění politické moci Korandovy a Příbramovy skupiny, dodejme proti sílícímu katolicismu. Ještě výrazněji se tato role kalicha vyhrtila po secesi části vídeňských mistrů a studentů do Prahy roku 1443 a jejich úspěchu s obnovením papežského souhlasu s *venia docendi* roku 1447 (Šmahel s. 169).

František Šmahel ve zmíněné, dvě staletí kališnické univerzitě obzírající studii podstatně a produktivně překročil limit roku 1500. Škoda, že v kontextu onoho dvojího, tedy teologického a politického vnímání kalicha, nadto jinak interpreta-

ného uvnitř utrakvistických Čech a jinak v pohledu zvenčí, nebyla tematizována také otázka postupného „znehodnocení práva přijímat z kalicha“, dosaženého pro Čechy Ferdinandem I. na závěrečném sezení koncilu tridentského roku 1561. V předvečer zrušení kompaktát luterány ovládnutým zemským sněmem jakoby už o tento v principu epochální zisk nikdo nestál.

Jiří Pešek

Michal DRAGOUN – Lucie DOLEŽALOVÁ – Adéla EBERSONOVÁ (edd.)

Ubi est finis huius libri deus scit.

Středověká knihovna augustiniánských kanovníků v Roudnici nad Labem

Praha, Scriptorium 2015, 675 s.

+ XXXII barevných vyobr.,

ISBN 978-80-88013-09-9.

Impozantní zbytky rukopisné knihovny kláštera roudnických augustiniánů kanovníků patří mezi naše nejvýznamnější středověké soubory, a to navzdory jejich neobyčejně rušným osudům, které se – jak nověji znovu prokázala M. Svobodová – vyznačovaly mj. mimořádnou mobilitou ve středověku i novověku. Přesto bylo až do nedávna možno konstatovat, že roudnické knihovně jako „instituci“ byla v minulosti věnována spíše kurzorická než soustavná pozornost. Před několika lety nastal díky Lucii Doležalové obrat. Nejen že se historií této knihovny a jejími různými aspekty začal obírat tým mladších zainteresovaných specialistů, ale v poměrně krátké době se podařilo zpřístupnit výsledky této práce v impozantní publikaci. Tím ovšem nemá být řečeno, že téma bylo vyčerpáno, ba naopak. Předkládaná práce, zejména důkladný katalog sbírky (o němž ještě níže), dává impulzy k dalšímu studiu.